

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / Sosiaalinen kuntoutus

Tiina Korpela

ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHEKOULU – VARHAISTA TUKEA
VANHEMMUUTEEN

Opinnäytetyö 2011

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalinen kuntoutus

KORPELA, TIINA

Opinnäytetyö

Työn ohjaaja

Toimeksiantaja

Toukokuu 2011

Avainsanat

Varhainen tuki – perhekoulusta tukea vanhemmuuteen

40 sivua + 8 liitesivua

Lehtori Johanna Kaarlela

Lapsen ääni, Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto

ennaltaehkäisevä lastensuojelu, ennaltaehkäisevä perhetyö, perhekoulu, varhainen tuki, vertaistoiminta

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, millaiseksi ennaltaehkäisevään perhekouluun osallistuneet vanhemmat kokivat perhekoulun. Lisäksi tutkittiin, mitä vanhemmat kokivat saaneensa perhekoulusta haastavan lapsensa kanssa toimimiseen ja vanhemmuuteensa.

Tutkimus oli laadullinen tapaustutkimus. Tutkimus suoritettiin teemahaastatteluna joulukuussa 2010. Haastattelun kohderyhmänä olivat viisi perhekouluun osallistunutta vanhempaa. Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto, Lapsen ääni -hankkeen osahanke.

Teoriaosassa tarkastellaan ennaltaehkäisevää lastensuojelua, varhaista tukea, vertaistoimintaa ja perhekoulutoimintaa. Teoreettisena pohjana tutkimuksessa käytetään aikaisempia tutkimuksia sekä mahdollisimman uutta ja luotettavaa lähdekirjallisuutta.

Tutkimuksessa selvisi perhekouluun osallistumisen auttavan vanhempia hallitsemaan lastensa haastavaa käyttäytymistä paremmin. Vanhemmat saavat perhekoulusta teoria-tietoa sekä omaksuvat uusia menetelmiä ja toimintamalleja joiden avulla he pystyvät paremmin ohjaamaan lapsiaan. Tulokset osoittavat perhekoulun vertaisryhmän antavan vanhemmille tukea, voimavaroja sekä mahdollisuuden huomata, että myös muissa perheissä voi olla samankaltaisia ongelmia. Tulosten mukaan perhekoulun avulla on mahdollisuus ennaltaehkäistä perheiden ongelmien pahenemista sekä antaa perheille varhaista tukea.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Business Management

KORPELA, TIINA

Family School – Early Support for Parents

Bachelor's Thesis

42 pages + 8 pages of appendices

Supervisor

Johanna, Kaarlela, Lecturer

Commissioned by

Lapsen Ääni, Center for Family Services in Southern
Kymenlaakso

May 2011

Keywords

preventive child protection, preventive family work, family
school, early support, peer activity

The main objective of this paper was to study how the parents, who participated in preventive family school, experienced the school. In addition, it was also studied what the parents thought that they had gained from the family school concerning working with their challenging child.

The research was conducted as a qualitative case study. The study was carried out as a set of theme interviews in December 2010. The target group for the interview was five parents that had participated in the family school. The subject for this Bachelor's Thesis was commissioned by Lapsen Ääni (child's voice) -project by the center for family services in Southern Kymenlaakso.

Preventive child protection, early support, peer group action and family school were examined as a theoretical framework for this study. The theoretical foundation was formed by previous studies and the most up-to-date as possible Finnish literature.

The results of this study demonstrated that participating in the family school helped the parents to control t better the behaviour of their challenging children. From the family school the parents got both theoretical information and also adopted new methods and models of action that enabled them to instruct better their children. The study also indicated that the peer group of the family school gave support and resources to the parents, and also the opportunity to realize that other families may have similar kinds of problems. The research also revealed that by means of family school it is possible to prevent the aggravation of the families' problems and to give early support for the families.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA	7
	2.1 Lainsäädäntö	7
	2.2 Kaste-ohjelma	8
	2.3 Neuvolan perhetyö Haminassa	10
	2.4 Ennaltaehkäisevä perhekoulu	12
3	KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ	13
	3.1 Ehkäisevä lastensuojelu	13
	3.2 Varhainen tuki	15
	3.3 Vertaistoiminta	16
	3.4 Perhekoulu POP	17
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	18
	4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys	18
	4.2 Tutkimusmenetelmät	18
	4.3 Aineiston analysointi	21
	4.4 Tutkimuksen luotettavuus	21
	4.5 Tutkimusprosessin kuvaus	22
5	TUTKIMUSTULOKSET	24
	5.1 Haastavien tilanteiden hallinta	24
	5.2 Lapsen käyttäytymistä ohjaavat menetelmät	25
	5.3 Vuorovaikutus perheessä	26
	5.4 Suhtautuminen omaan vanhemmuuteen	29
	5.5 Vertaisryhmä vanhemmuuden tukena	30
	5.6 Ohjaajien toiminta ja käytetyt menetelmät	30
	5.7 Tulevaisuus	31
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	32

7 POHDINTA	33
LÄHTEET	37
LIITTEET	
Liite 1. Perhekouluohjelmat	

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen avulla halutaan selvittää, minkälaisia vaikutuksia Haminan ennaltaehkäisevällä perhekoululla on perhekouluun osallistuvien perheiden arkeen ja jokapäiväiseen elämään. Samalla on mahdollisuus saada vanhempien kokemukset ja ääni kuuluville. Tutkimustulokset vaikuttavat omalta osaltaan myös siihen, onko Haminan perhekoulumallilla tulevaisuutta. Tutkimuskysymyksenä kysyn: Millaiseksi perhekouluun osallistuneet vanhemmat kokivat perhekoulun? Mitä he kokivat saaneensa perhekoululta lapsensa kanssa toimimiseen? Mitä he kokivat saaneensa vanhemmuuteensa?

Perhekoulun tavoitteena on toimia vanhempien tukena sekä ohjata vanhempia löytämään uusia keinoja lapsen kasvatukseen. Lisäksi tavoitteena on kehittää vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta myönteisempään suuntaan. (Sandberg, Santanen, Jansson, Lauhaluoma & Rinne 2004: 5–10.) Vertaistuen avulla samankaltaisista ongelmista tai samankaltaisessa tilanteessa olevat ihmiset voivat tukea toisiaan sekä puhumalla että kuuntelemalla. (Laatikainen 2010, 14).

Ennaltaehkäisevän perhetyön avulla voidaan ennaltaehkäistä perheiden ongelmia varhaisessa vaiheessa. Perhekoulusta mallinnetaan Haminaan toimivaa ennaltaehkäisevän perhetyön menetelmää. Uskon tutkimustulosten antavan tärkeää tietoa perhekoulun tulevaisuutta ajatellen. Vanhempien kokemusten kautta saadaan todellista tietoa siitä, mitä perhekoulu antaa vanhemmille. Työllä on myös valtakunnallista arvoa, sillä toimeksiantaja siirtää tämän tutkimuksen tietoa eteenpäin. Tällä tutkimuksella on mahdollisuus vaikuttaa myös lainsäätäjiin, ehkäpä ministeriötasolle saakka.

Tutkimuksen alkuosassa käsitellään tutkimuksen teoreettista viitekehystä, loppuosassa kerrotaan tutkimuksesta ja tutkimustuloksista. Teoriaosassa kerrotaan tutkimuksen lähtökohdista ja taustoista. Tämän lisäksi teoriaosassa on tietoa ennaltaehkäisevästä lastensuojelusta, ennaltaehkäisevästä perhetyöstä, vertaistoiminnasta, perhekoulutoiminnasta ja varhaisesta tuesta.

Tässä tutkimuksessa tutkimusmenetelmänä käytettiin laadullista tapaustutkimusta. Tutkimusaineisto saatiin haastattelemalla viittä perhekouluun osallistunutta

vanhempaa. Haastattelumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA

2.1 Lainsäädäntö

Valtioneuvoston asetus (380/2009) neuvolatoiminnasta koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta tuli voimaan 1.7.2009 siten, että määräaikaisia terveystarkastuksia koskevat säännökset tulivat voimaan 1.1.2011. Asetuksen avulla säännellään erityisesti terveystarkastusten ja terveystarkastuksen sisältöä ja määrää. Asetus annettiin, koska kuntien välisten lasten ja nuorten ehkäisevien palvelujen voimavarojen ja sisältöjen väliset erot ovat lisääntyneet. Lisäksi palvelut ovat suosituksiin ja tarpeisiin nähden riittämättömät monissa kunnissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009:20, 3.)

Kuntia sitovalla asetuksella tavoitellaan ehkäisevän toiminnan tehostamista. Sitä kautta halutaan varmistaa lasten ja perheiden terveystarkastusten ja terveystarkastusten suunnitelmallisuuden, yhtenäisen tason sekä yksilöiden ja koko väestön tarpeen huomioiminen. Toimimalla asetusten mukaisesti, on mahdollisuus ehkäistä lasten ja nuorten syrjäytymistä sekä vähentää alueellista eriarvoisuutta. Asetus vahvistaa myös terveyden edistämistä, johon kuuluu aina myös mielenterveyden edistäminen. Erityisten tuen tarpeiden varhainen tunnistaminen ja tuen oikea-aikainen järjestäminen ehkäisevät ongelmien pahenemista ja kustannusten kasvua. Asetus vaatii lisäksi järjestämään vanhemmille riittävää tukea ja neuvontaa heidän omassa kasvatustehtävässään. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009:20, 3.)

Asetuksen toimeenpano edellyttää riittävää henkilöstöä sekä henkilöstön osaamisen ja moniammatillisen yhteistyön kehittämistä. Myös tietosuojakysymykset on otettava huomioon. Asetus sekä Kaste-ohjelman linjaus lasten ja nuorten ehkäisevien palvelujen vahvistamiseksi auttavat parhaiten hillitsemään korvaavien palvelujen tarvetta sekä kustannusten kasvua. Kuntien saamia valtionosuuksia on korotettu asetuksen mukaisen palvelujen järjestämiseksi. Lisäksi asetuksen toimeenpanoa tuetaan kansallisella kehittämistyöllä, aktiivisella seurannalla ja valvonnalla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009:20, 3.)

2.2 Kaste-ohjelma

Kaste on sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. Ohjelmassa määritellään sosiaali- ja terveyshuollon yleiset kehittämistavoitteet ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi vuosille 2008–2011. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008:6, 17.) Kaste on strateginen ohjausväline suomalaisen sosiaali- ja terveystalouden johtamiseen. Kasteen päätavoitteena on lisätä osallisuutta ja vähentää syrjäytymistä, lisätä terveyttä ja hyvinvointia sekä parantaa palveluiden laatua, vaikuttavuutta, saatavuutta ja kaventaa alueellisia eroja. Kunnat ja kuntayhtymät voivat saada valtionavustusta kehittämishankkeisiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009:9, 11–12.)

Tavoitteisiin pyritään ehkäisemällä ongelmia ennalta ja puuttamalla niihin mahdollisimman varhain, varmistamalla alan henkilöstön osaaminen ja riittävyys sekä luomalla sosiaali- ja terveydenhuoltoon ehyet palvelukokonaisuudet ja hyvät toimintamallit (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009:9, 14). Muiden ohjelmien tavoitteet ovat kansallisen kehittämisohjelman mukaisia ja ne toimivatkin sitä osin täydentävinä. Kaste toimii ikään kuin sateenvarjona muille käynnissä oleville ohjelmille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008:6, 6–18.)

Lapsen ääni -kehittämisohjelma on osa kansallista sosiaali- ja terveysministeriön Kaste-ohjelmaa. Hankekokonaisuus järjestetään Etelä-Suomen alueella. Kehittämisohjelma perustuu laaja-alaiseen ja moniammatilliseen yhteistyöhön kuntien sosiaali- ja terveystoimen, varhaiskasvatus-, opetus- ja nuorisotoimen sekä eri oppilaitosten ja järjestöjen kesken. Yhteistyön tavoitteena on palvelujen tuottamistapojen, osaamisen ja työskentelymenetelmien kehittäminen. (Lapsen ääni -hanke 2010a.)

Kehittämisohjelman suunnittelun lähtökohtana ovat olleet Kaste-ohjelman tavoitteet sekä lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen kehittämistarpeet Etelä-Suomen alueella. Päällimmäisenä tavoitteena ohjelmassa on edistää Etelä-Suomen lasten, nuorten ja lapsiperheiden osallisuutta ja hyvinvointia. Toimintalinjoja on kaksi. Ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen laaja kehittäminen lasten, nuorten ja lapsiperheiden peruspalveluissa on ensimmäisenä toimintalinjana. Toisella toimintalinjalla kehitetään intensiivisiä, nopeita matalan kynnyksen interventioita lasten ja nuorten koulu-, lastensuojelu- ja mielenterveyden ongelmiin puuttumiseksi. (Lapsen ääni -hanke 2010a.)

Ennaltaehkäisevän eli varhaisen tuen toimintalinjalla kehitetään esimerkiksi perhe-
neuvonnan ja perhevalmennuksen uusia muotoja, päivähoidon ja koulujen varhaisen
tuen ja puuttumisen menetelmiä, vanhempien vertaisryhmätoimintaa, moniammatillis-
ta tiimityötä sekä monitoimijaista yhteistyötä. Kehittämisaikana kasataan ja tuotetaan
tietoa muun muassa siitä, mikä on lapsille, nuorille ja lapsiperheille suunnattujen pal-
velujen tila tai miten lasten ja nuorten hyvinvointi on ohjelman aikana kehittynyt.
Varhaisen tuen osahankkeita on kahdeksan. Osahankkeet ovat: Tukevasti alkuun,
vahvasti kasvuun; Tukevasti alkuun VKK-Metro -osio; Lapsen ääni koulussa; Kirk-
konummen Tukevasti; Kouvolan perhepalveluverkosto; Rajan lapset ja nuoret sekä
Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto. (Lapsen ääni -hanke 2010b.)

Intensiivisen eli nopean puuttumisen toimintalinjalla luodaan malleja lasten ja nuorten
hyvinvointia uhkaavien tekijöiden varhaiseen tunnistamiseen kouluissa, lastensuoje-
lussa ja mielenterveyspalveluissa. Kohderyhmänä ovat erityisesti lastensuojelun asi-
akkaina jo olevat lapset ja nuoret. Toimintalinjalla kehitetään esimerkiksi tilanne- ja
riskinarviointityökaluja sekä menetelmiä lasten ja nuorten elämäntilanteiden selvittä-
miseksi ja parantamiseksi. Osahankkeissa pyritään luomaan moniammatillisia toimin-
tatapoja, joissa eri ammattikunnista muodostuvat tiimit tapaavat lapsia ja nuoria hei-
dän kehitysympäristöissään, silloin kun huoli lapsen ja nuoren tilanteesta on havaittu.
Toimintalinjalla toimii viisi osahanketta. Osahankkeita ovat: Nuorten intensiivimenet-
elmä; JERI; Intensiiviset avopalvelut; Omin jaloin sekä Nuorten intensiivimenetelmä
Hyvinkäällä. (Lapsen ääni -hanke 2010b.)

Kehittämisohjelman yhden perusrakenteen muodostavat alueelliset kehittämisverkos-
tot. Pääkaupunkiseudulla toimii Kehrä -osahanke, Länsi- ja Keski-Uudellamaalla
Ulappa -osahanke sekä Kaakkois-Suomessa Kehikko -osahanke. Näiden lisäksi toimi-
vat Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Verso ja Det finlandssvenska kompe-
tenscentret. Kehittämisverkostoissa panostetaan erityisesti dialogisiin verkostotyötai-
toihin, tiedontuotantoon, lastensuojelutyöntekijöiden osaamisen lisäämiseen ja mo-
niammatillisten työtapojen kehittymiseen. Lisäksi kehittämisohjelmassa on kolme
pääkaupunkiseudulla toimivaa verkkohanketta, jotka kehittävät vuorovaikutteisia
verkkopalveluja lapsille, nuorille ja perheille. (Lapsen ääni -hanke 2010a.)

Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto on Lapsen ääni -kehittämisohjelman osa-
hanke, johon kuuluvat Haminan, Kotkan, Miehikkälän, Pyhtään ja Virolahden kunnat.

Lapsen äänen osahanke tukee ja kehittää ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen toteutusta lasten, nuorten ja lapsiperheiden peruspalveluissa. Kohderyhmänä ovat alueella asuvat lapset ja nuoret sekä lapsiperheet. (Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto 2010a.)

Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkoston tavoitteena on luoda selkeät toimintaperiaatteet ja joustavat yhteistyömallit lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kesken, vahvistaa varhaisen tuen ja puuttumisen toteutumista, edistää lasten ja nuorten arjen osallisuutta sekä tiedottaa varhaisen tukemisen ja osallisuuden merkityksestä kunnan päätöksentekijöille. Lisäksi tavoitteena on luoda uusia ja vahvistaa olemassa olevia verkostoja ja toimintamalleja perheitä kohtaavien työntekijöiden välille. Tarkoituksena on, että palvelut ovat helposti perheiden saatavilla ja lasta ja nuorta tuetaan hänen omassa toimintaympäristössään, varhaisen tukemisen ja osallisuuden toimintamallien avulla. Toiminnan lähtökohdana on verkostoitunut työtapo, toiminnan monimuotoisuus ja moniasiantuntijuus. Perhepalveluverkostoon kuuluvat kaikki työssään lapsia, nuoria ja lapsiperheitä kohtaavat työntekijät ja järjestöjen toimijat. (Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto 2010a.)

2.3 Neuvolan perhetyö Haminassa

Etelä-Suomen lasten, nuorten ja perheiden tilanne on ollut huolestuttava jo pidemmän aikaa. Perheneuvoloissa hoitotakuu ei täyty. Pitkät jonot sekä kiireisten tapauksien ensisijaisuus näkyvät pitkinä jonoina. Lastensuojelun korjaavien toimenpiteiden sekä huostaanottojen määrä on lisääntynyt. Korkea pitkäaikaistyöttömyys yhdessä alkoholi- ja mielenterveysongelmien kanssa vähentävät perheiden hyvinvointia ja lisäävät palveluiden tarvetta. Kustannukset kasvavat palveluiden painoutuessa kalliisiin erityispalveluihin. (Kaste-ohjelman Etelä-Suomen johtoryhmä 2010, 6–8.)

Haminassa tilanne on hyvin samankaltainen, kuin muuallakin Etelä-Suomessa. Tilannetta Haminassa on vaikeuttanut muun muassa Summan tehtaan sulkeminen, joka lisäsi kaupungin työttömyyslukuja, aiheuttaen sitä kautta muita ongelmia sekä palvelujen kasvua entisestään. Kotihoidolla on resursseja lähinnä vanhusväestön hyvinvoinnista huolehtimiseen. Haminan perheneuvolasta saa hyvää, asiantuntevaa palvelua, mutta pitkien jonojen ja vähäisen henkilökunnan takia resurssit riittävät vain korjaavan työn tekemiseen.

Haminan neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö on alkanut 1.4.2010 osana Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkoston kehittämistyötä. Haminan lapsiperhepalveluihin palkattiin perheohjaaja, jonka tehtäviin kuuluu asiakastyön ohella uuden työmuodon kehittäminen ja mallintaminen Haminan tarpeita vastaavaksi. Työhön liittyy uudesta työmuodosta tiedottaminen, perhetyön menetelmien ja työkalujen kasaaminen sekä lisäksi Haminan lasten, nuorten ja perheiden erityispalveluoppaan laatiminen. Lisäksi perheohjaajan tehtävänä on mallintaa perhekoulu yhdeksi neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön välineeksi ja työmuodoksi.

Haminassa neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön toiminta-ajatuksena on tarjota perheen tarpeista ja tavoitteista lähtevää varhaista tukea. Varhaisen tuen avulla varmistetaan se, että perhe saa oikea-aikaista ja riittävää tukea perheen omassa ympäristössä. Perhetyön tavoitteena on ennaltaehkäistä perheen ongelmien mahdollista kriisiytymistä ja ongelmien kasautumista. Lisäksi tavoitteena on osallistaa perheenjäseniä sekä hyödyntää ja vahvistaa perheen omia voimavaroja arjen haasteissa pärjäämiseksi. (Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto 2010b.)

Neuvolan perhetyön etuina on vapaaehtoinen, suunnitelmallinen, maksuton, nopea ja lyhytkestoinen apu perheen kotiin. Kotikäynnin aikana perhetyöntekijällä on mahdollisuus antaa perheelle konkreettista ohjausta ja neuvontaa. Perhetyöntekijä tekee käyntinsä aikana havaintoja perheen kotitilanteesta ja perheenjäsenten välisestä vuorovaikutuksesta. (Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto 2010b.)

Haminan neuvolan ennaltaehkäisevään perhetyöhön voi ottaa yhteyttä silloin, kun arki käy haasteelliseksi. Perhetyöltä on mahdollisuus saada tukea raskauden aikana, synnytyksen jälkeisen alakulon tai perheeseen syntyvän erityislapsen takia. Perhetyö voi auttaa myös silloin, kun perheissä tarvitaan tukea varhaiseen vuorovaikutukseen, kasvatukseen, lapsen hoitoon tai parisuhteeseen liittyvissä ongelmissa. Perheet ohjautuvat neuvolan perhetyöntekijälle äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajien kautta, muiden perhepalveluiden piiristä sekä omien yhteydenottojensa kautta. Tuen saanti ei edellytä lastensuojeluasiakkuutta. (Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto 2010b.)

2.4 Ennaltaehkäisevä perhekoulu

Haminassa ennaltaehkäisevä perhekoulutoiminta alkoi 27.9.2010. Tarkoituksena oli mallintaa Haminaan Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkoston tuella vielä Perhekoulu POP:kin varhaisemman tuen työmuoto. Mallinnuksessa hyödynnettiin Jyväskylän perhekoululta saatuja materiaaleja sekä Perhekoulun käsikirjaa. Perhekoulun ohjaajina toimivat moniammatillisessa yhteistyössä neuvolan perheohjaaja sekä sosiaali-toimen lastensuojelun perheohjaaja. Ohjaajat mallinsivat yhteistyössä myös perhekoulun ohjelman (liite 1).

Perhekoulu kokoontui syksyllä 2010 yhdeksän kertaa ja helmikuussa 2011 oli seuranta-tapaaminen. Perhekoulu alkoi klo 17.00 ja kesti jokaisella kerralla kaksi tuntia. Perhekouluun osallistui maksimimäärä eli viisi perhettä. Perheiden lapset olivat iältään yhden ja kuuden ikävuoden väliltä. Riittävä indikaatio perhekouluun osallistumiselle oli vanhempien oma kokemus vanhemmuudestaan. Lapsella ei tarvinnut olla diagnoosia. Alle kouluikäisten lasten hoito järjestettiin osallistumisen mahdollistamiseksi.

Perhekouluun osallistuneet vanhemmat saivat tiedon vertaisryhmästä useammasta eri paikasta. Perhekoulua mainostettiin muun muassa paikallisten päiväkotien sekä seurakunnan ilmoitustauluilla. Lastenneuvolan terveydenhoitajat kertoivat perhekoulusta niille asiakkaille, joilla tuntui olevan tarvetta siihen. Perhekoulun ohjaajat kävivät henkilökohtaisesti kertomassa toiminnasta seurakunnan perhetyöntekijöille sekä mahdollisuuksien mukaan seurakunnan perhekerhoihin osallistuneille vanhemmille. Yksi vanhempi ohjautui ryhmään neuvolan terveydenhoitajan kautta. Kolme vanhempaa oli saanut tiedon ryhmästä seurakunnan perhekerhon kautta. Lisäksi yhdestä perheestä vanhemmat ohjautuivat ryhmään perhetyöntekijän informoitua heitä siitä.

Jokaisella tapaamisella oli oma tema sekä siihen liittyvä teoriaosuus. Teemoina olivat kodin ulkopuoliset tilanteet, haastava käytös, lapsen käyttäytymisen ymmärtäminen, vuorovaikutus lapsen kanssa, myönteisen käyttäytymisen vahvistaminen, palkitseminen, rajojen asettaminen, jäähyn käyttö sekä kodin ulkopuoliset tilanteet. Lisäksi perhekouluohjaajat kävivät kuvaamassa perheiden vuorovaikutustilanteita videoavusteisen vuorovaikutuksen menetelmällä. Menetelmän ohjauskeskustelu oli heti kuvausta seuraavalla kerralla. Ohjauskeskustelussa ohjaajat antoivat vanhemmille myönteistä palautetta videoiden perusteella.

Jokaisen tapaamisen alussa oli alkupiiri kahveineen. Alkupiirin aikana vanhemmille kerrottiin illan ohjelma sekä keskusteltiin edellisen tapaamisen ja kuluneen viikon jälkeisistä tunteista. Vanhemmat saivat jokaisella tapaamisella illan teemaan liittyvän kotitehtävän. Perhekoulutapaamisissa vanhemmat saivat kertoa kokemuksistaan ja ajatuksistaan, jotka heräsivät kotitehtävän aikana. Vanhemmat saivat perhekoulun käsikirjan, johon kotitehtävät kirjattiin ja josta sai myös kerrata tapaamisilla käsiteltyjä asioita. Tapaamisten lopussa oli kiitoskierros, jonka aikana perhekoululaiset ja ohjaajat omalla vuorollaan saivat antaa myönteistä palautetta ja kiitosta niistä asioista, jotka kullakin kerralla olivat antaneet aihetta kiittää. Ohjaajat käyttivät tapaamisissa erilaisia toiminnallisia menetelmiä, esim. nallekortteja, joiden avulla pyrittiin saada keskustelua aikaan sekä vanhempia tiedostamaan paremmin omia voimavarojaan.

3 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ

3.1 Ehkäisevä lastensuojelu

Lastensuojelulain mukaan vanhemman tai muun huoltajan tehtävänä on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia kasvatustehtävässä ja pyrittävä tarjoamaan perheille riittävää apua riittävän varhain. Tarpeen vaatiessa lapsi ja perhe on ohjattava lastensuojelun piiriin. (Kärki 2009, 135; Lastensuojelulaki 1:2.)

Lastensuojelulain mukaan kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevä lastensuojelu edistää ja turvaa lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukee vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi päivähoitossa tai äitiys- ja lastenneuvolassa tai muualla sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kunnan täytyy huolehtia siitä, että ehkäisevä lastensuojelu sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on järjestettävä tarvittavassa laajuudessa ja niinä vuorokauden aikoina, joina sitä tarvitaan. (Kärki 2009, 136; Lastensuojelulaki 1:3, 1:8.)

Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön keskeisenä tavoitteena on edistää ja ylläpitää lastenoikeuksia sekä uuden tiedon tuottaminen kokeilu-, kehittämistoiminnan tai tutki-

muksen kautta. Ennaltaehkäisevä lastensuojelu pyrkii turvaamaan vanhempien kyvyn toimia lastensa kasvattajina ja huoltajina. Toiminta perustuu kuitenkin täysin vanhempien vapaaehtoisuuteen. (Saarela & Viheriävaara 2000, 26–29.) Erityisen tuen muotoja voivat olla muun muassa neuvolan perhetyö tai sosiaaliohjaus koulussa. Perheille tarjottava tuki on usein lisä- tai kotikäyntien tarjoamista lapselle tai koko perheelle. Tuki ja erityinen tuki on tarjottava perheille mahdollisimman varhain, tilanteissa joissa vanhemmillä on riittämättömät voimavarat. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2010.)

Neuvolan, päivähoiton ja koulun perhetyö määrittellään uuden lastensuojelulain mukaan ehkäiseväksi lastensuojeluksi silloin, kun lapsi ei ole lastensuojelun asiakas. Perhetyö voi liittyä vanhemmuuden tukemiseen, lasten hoidon ja kasvatuksen ohjaamiseen, kodin arjen ja arkirutiinien hallintaan, perheen toimintakyvyn vahvistamiseen uusissa tilanteissa, perheen vuorovaikutustaitojen tukemiseen ja sosiaalisten verkostojen laajentamiseen tai syrjäytymisen ehkäisyyn. (Lastensuojelun käsikirja 2011.)

Ennaltaehkäisevän perhetyön tavoitteena on ylläpitää perheen hyvinvointia, ehkäistä elämän lyhytaikaisiin muutostilanteisiin liittyviä riskejä sekä auttaa perheitä löytämään omia voimavarojaan. Perheitä voidaan auttaa heidän arjessaan keskustelun ja neuvonnan avulla sekä ohjata heitä tarvittaessa muiden palvelujen piiriin. Kaikilla perheillä on mahdollisuus saada ennaltaehkäisevää perhetyötä. Työssä painottuu varhainen tukeminen jonka avulla muutoksia voidaan saavuttaa lyhyessäkin ajassa. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 35.) Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheinä ovat usein perheet, jotka odottavat lasta ja perheet, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Ehkäisevän perhetyön toimintamuotoja voivat olla myös erilaiset äiti-lapsikahvilat, vertaisryhmätoiminta, harrastusryhmät, erilaiset lastenryhmät ja erotyhmät. (Rönkkö & Rytönen 2010, 33.)

Ennaltaehkäisevän perhetyön palvelut vaihtelevat paljon kuntakohtaisesti. Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö on yleistynyt viime vuosina, mutta joissakin kunnissa on tarjolla myös seurakunnan ja päivähoiton perhetyötä. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tehdään muun muassa lähihoitajan, sosiaalikasvattajan, kodinhoitajan, sosiaaliohjaajan ja sosionomin koulutuksilla. Monessa kunnassa etsitään nykyään kuitenkin nykyään sosiaalialan opisto- tai ammattikorkeakoulututkinnon omaavia henkilöitä perhetyöntekijän tai perheohjaajan virkoihin. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tehdään pääasiassa äi-

tiys- ja lastenneuvolan, hyvinvointineuvolan, lasten päivähoidon, kotipalvelun tai muun lapsiperheille tarkoitettun peruspalvelun yhteydessä. (Lastensuojelun käsikirja 2011.)

3.2 Varhainen tuki

Varhainen tuki on käsitteenä ja työmuotona vielä melko uusi. Varhaisen tukemisen menetelmät sekä koko toiminta kehittyvät kaiken aikaa. Ehkäisevässä lastensuojelussa varhaisen tuen avulla pyritään tukemaan perheitä, vanhemmuutta ja lasten kehittymistä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ennaltaehkäisevä perhekoulu on yksi perhetyön varhaisen tuen muoto.

Varhainen tuki on toimintaa, joka pyrkii mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, välittömästi huolen havaitsemisen jälkeen tunnistamaan, ehkäisemään ja helpottamaan lasten, nuorten ja perheiden ongelmia. Varhaisella tuella pyritään vahvistamaan ja pitämään yllä lapsen ja perheen arjen elämänhallintaa ja voimavaroja. Lapsen hyvinvointia vaarantavien riskitekijöiden tunnistamisen, varhaisen puuttumisen ja tukemisen avulla on tavoitteena saavuttaa uusi ja tehokkaampi lähestymistapa, jolla lapsesta syntynyt huoli voitaisiin kohdata ja lasta auttaa. Varhaista tukea voidaan tarjota sekä yksilö- että yhteisötason toimintana, tavoitteena on tukea perheitä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Lindqvist 2008, 14–17.)

Varhaiseen tukeen sisältyy ennaltaehkäisevä näkökulma. Lapsi voi tarvita kasvunsa ja kehityksen aikana tukea, ilman mitään perusvammaa tai -sairautta. Lapsen tukemisessa on tärkeää, että puuttuminen ja tuki tulevat oikeaan aikaan. Lapsen kehitykseen kuuluvien luontaisten herkkyyksikausien aikana on helpompi luontaisesti oppia jokin asia. Monet lisäpulmat jäävät kehittymättä silloin, kun alkuperäiseen huoleen tartutaan varhain. Lapsen tukeminen varhaisvaiheessa on kannattavaa, sekä inhimillisen, että taloudellisenkin mittapuun mukaan. Pienillä muutoksilla voidaan saada paljon aikaisemmin. Varhainen ongelmiin ja oireisiin puuttuminen on usein tehokkaampaa ja järkevämpää kuin jäädä odottamaan, että asia korjaantuisi itsestään. Usein ilmenee, että kun lapsilla on kouluikässä vaikeuksia, on niistä yleensä ollut merkkejä jo aikaisemmin. (Heinämäki 2006, 3–13.)

Vanhempien kanssa työskentely kuuluu oleellisesti lapsen tukemiseen. Varhaisen tuen ajatuksena on, että lapsen hyvinvointi saavutetaan tukemalla vanhemmuutta ja perhet-

tä. Työskentelyssä on huolehdittava, että vanhemmat saavat oman päätöksentekonsa ja toimintansa tueksi tietoa erilaisista vaihtoehdoista. Lapsen tukemista tarkasteltaessa on tärkeä huomioida lapsen ja vanhempien näkökulmasta koko palvelukenttä siten, että tuen mahdollisuus alkaa ennaltaehkäisevien ja varhaista puuttumista mahdollistavien toimintakäytänteiden luomisesta. Tukemisen ja puuttumisen prosessi tukee lasta ja perhettä tehokkaimmin silloin, kun toimitaan lasta ja perhettä leimaamatta, kunnioitavasti, avoimesti ja tukea antaen. Myös arvioinnin tulee olla avointa. (Heinämäki 2006, 13, 76.)

Kansainvälisesti käytetty termi *Early intervention*, käännetään suomessa usein varhaiseksi puuttumiseksi. Ilmaisuihin sisältyy varhaisen tuen tarpeen havaitsemisen sekä tuen järjestämisen käytännön toimintana. Varhaiseen puuttumiseen liitetään usein myös Stakesin ja Lastensuojelun keskusliiton Varhaisen puuttumisen eli Varpu -hankkeen kehittämät huolen tunnistamisen ja puheeksiottamisen menetelmät sekä käytännöt. Työtapana varhainen puuttuminen ohjaa ammattilaisia tunnistamaan huolensa ns. huolen vyöhykkeistön avulla ja ottamaan huolta aiheuttama asia puheeksi vanhempien kanssa mahdollisimman varhain. Puheeksiottamisessa korostuu dialogi vanhempien ja työntekijän välillä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että työntekijä tuo oman huolensa esille ja vastavuoroisesti kuuntelee mitä vanhemmilla on sanottavaa. Varhaista puuttumista voidaankin luonnehtia kohtaamiseksi varhaisen tuen asenteella. Varhaista puuttumista seuraa varhainen tukeminen. Varhainen tukeminen toteutuu muun muassa perheiden tarpeita vastaavien palveluiden tarjoamisessa ja kehittämisessä. Se voi olla esimerkiksi perheen aikuiselle tarjottavaa keskusteluapua tai ryhmämuotoista vertaisryhmätoimintaa. Joissakin tilanteissa palveluihin ohjauksella perheelle etsitään sopiva tukimuoto. (Heinämäki 2007, 12–17.)

Varhaisen tuen perusta muodostuu varhaisesta perusosaamisesta, joka tukee henkilöstöä varhaisen tuen prosesseissa tuen tarpeen havaitsemisesta ja arvioinnista aina tuen suunnitteluun ja toteutukseen asti. Lapsen kehitys on tunnettava hyvin tuen tarpeen havaitsemiseksi. Tilanteeseen puututtaessa on oltava käsitys siitä, että ilman puuttumista on olemassa riski ongelman pahenemiseksi. (Heinämäki 2006, 10–21.)

3.3 Vertaistoiminta

Vertaistuki on joko vapaamuotoista tai organisoitua keskinäistä tukea ja apua samassa elämäntilanteessa olevien tai samankaltaisia elämänkohtaloita kokeneiden yksilöiden

välillä. Vertaistuen avulla yksilöt voivat selvittää ja ratkoa elämäntilanteitaan sekä tukea toisiaan. (Järvinen ym. 2007, 166) Vertaistukea haetaan oman voimaantumisen sekä toivon ja jaksamisen ylläpitoa varten. Vertaistoiminnan perusajatuksena on se, että ihmisellä on omia sisäisiä voimavaroja jotka voidaan saada esiin vertaistoiminnan avulla. Vertaistoiminta perustuu kokemukselliseen asiantuntijuuteen, jonka arvoja ovat tasa-arvoisuus ja toisen ihmisen kunnioitus. (Laatikainen 2010, 12, 61–66.)

Vertaistukiryhmä on yksi vertaistoiminnan muoto. Vertaistukiryhmässä riittävästi samankaltaisia asioita ja ongelmia kokeneilla ihmisillä on mahdollisuus solmia auttamiseen ja tukemiseen tähtääviä vastavuoroisia suhteita. Vertaistukiryhmät eroavat toisistaan taustayhteisöstä ja ohjaajasta riippuen. Ryhmän ohjaaja voi olla joko vapaaehtoinen tai ammattilainen. Ryhmä voi toimia myös ilman nimettyä ohjaajaa, tällöin ryhmän jäsenillä on jaettu vastuu ryhmästä. Vertaistukiryhmässä kuunnellaan toisia sekä jaetaan omia ajatuksia ja mielipiteitä. Vertaistukiryhmän tärkeitä eettisiä periaatteita on vaitiolovelvollisuus, luottamuksellisuus, toisen ihmisen kunnioitus sekä itsemääräämisoikeus. Tärkeää on myös se, että mukaan saa tulla omana itsenään, ja siinä tunnetilassa, mikä kullakin sillä hetkellä on. (Laatikainen 2010, 15–25, 63–66.)

3.4 Perhekoulu POP

Lastenpsykiatrit Joanne Barton ja Seija Sandberg kehittivät vanhemmuustaitojen ohjausmenetelmän ”Pre-school Overactivity Programme” Glasgow’n yliopistossa Iso-Britanniassa. Menetelmä kehitettiin, kun ylivilkkaiden, leikki-ikäisten lasten todettiin olevan erityisen tuen ja ohjauksen tarpeessa. Samaa ohjelmaa toteutetaan Helsingissä, Suomen Lastenhoitoyhdistyksen ADHD - keskuksessa. Ohjelma tunnetaan, nimellä Perhekoulu POP. Perhekouluohjelma on tarkoitettu alle kouluikäisille ylivilkkaille lapsille ja heidän vanhemmilleen. Ohjelma koostuu lasten kasvatuksellisesta ryhmästä sekä koulutusryhmästä, johon vanhemmat osallistuvat. Perhekoulun tavoitteena on tukea ja ohjata vanhempaa löytämään uusia keinoja lapsen kasvatukseen sekä kehittämään vanhempi-lapsisuhteen vuorovaikutusta myönteisempään suuntaan. Tavoitteena on myös ennalta ehkäistä ajan myötä mahdollisesti kehittyvien käytöshäiriöiden syntymistä. Lastenryhmän tavoitteena on antaa lapselle onnistunut kokemus ryhmätoiminnasta. Ryhmän tarkoituksena on myös tukea lapsen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen sekä tarkkaavaisuuden ja keskittymisen kehittymistä. (Sandberg ym. 2004, 5-10.)

Lastenhoitoyhdistys on julkaissut Perhekoulun käsikirjan, jonka tarkoituksena on toimia apuvälineenä perhekouluun osallistuville vanhemmille. Kirja kertoo ohjelman teoreettista pohjaa ja ryhmäkokoontumisissa käsiteltäviä käytännön sisältönä olevia asioita. Käsikirjan on tarkoitus jäädä vanhemmille avuksi ja tueksi perhekoulun jälkeen. Kirjan tarkoituksena on tuoda esille uusi tapa ajatella ja ymmärtää lasta ja hänen ylivilkkauttaan, kirjassa käsiteltävät asiat ovat perustana jatkotyöskentelylle ja oppimien asioiden soveltamiselle käytännössä. Kirjan käsittelemien asioiden pohjalta vanhemmat pystyvät työskentelemään jatkossakin, oppimiaan asioita käytännössä soveltaen. Käsikirjassa käsitellään tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriöiden ilmenemismuotoja, mahdollisia syitä ja hoitoa sekä lasten käyttäytymisen taustalla olevia tekijöitä joita pyritään hahmottelemaan siten kuin ne lapsen näkökulmasta katsottuna näyttävät. Kirja esittelee erilaisia kommunikointitapoja joiden avulla lapsen yksilöllisyyttä onnistutaan kunnioittamaan. (Sandberg ym. 2004, 5-7.)

Ylivilkkaushäiriöiset lapset tarvitsevat paljon apua heitä hoivaavilta aikuisilta, sillä oman käyttäytymisen hallinnan vie normaalia enemmän aikaa, vaatiessa samalla suuria ponnisteluja. Käsikirjassa käytetyt menetelmät soveltuvat muokattuina kaikenikäisten lasten kanssa työskentelyyn. Ensisijaisesti menetelmät on suunniteltu myönteisen käyttäytymisen edistämiseen, auttamalla lapsia hallitsemaan tehokkaammin omaa käyttäytymistään. Käyttäytymisen hallinnassa ja ohjauksessa pienet lapset eivät onnistu ilman aikuisia, kasvun myötä tämäkin taito kehittyy. (Sandberg ym. 2004, 5-6.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää Haminan perhekoulun toimivuutta. Tutkimuskysymyksenä kysytään: Millaiseksi perhekouluun osallistuneet vanhemmat ovat kokeneet perhekoulun? Mitä vanhemmat ovat kokeneet saaneensa perhekoululta lapsensa kanssa toimimiseen? Mitä vanhemmat ovat kokeneet saaneensa perhekoululta vanhemmuuteensa?

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tässä tutkimuksessa tutkimusmenetelmänä käytettiin kvalitatiivista eli laadullista tapaututkimusta. Menetelmä soveltuu parhaiten tähän tutkimukseen, sillä tutkimuksen

avulla on haluttu saada tietoa vanhempien kokemuksista. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohteena olevia ilmiöitä tutkittavien näkökulmasta, sen takia tutkimus kohdistuu laatuun, ei määrään (Tuomi & Sarajärvi 2009, 150). Tutkijaa kiinnostaa se, kuinka ihmiset näkevät ja kokevat reaalimaailman. Prosessit, merkitykset ja ilmiön syvälinen ymmärtäminen ovat keskeisiä tutkimuksen kohteita. (Kananen 2008, 25.) Tutkimus tarkastelee ihmisten välistä sosiaalista merkitysmaailmaa (Vilka 2005, 97). Laadullinen tutkimus soveltuu hyvin, kun halutaan saada tiettyihin tapauksiin liittyvistä syy-seuraussuhteista tietoa, jota ei voida kokeellisesti tutkia (Metsämuuronen 2008, 14).

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija menee ihmisten pariin kentälle haastattelemaan ja havainnoimaan heitä (Kananen 2008, 25). Laadullisessa tutkimuksessa tietoa kerätään luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa kokonaisvaltaisesti. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti ja tietoa kerätään menetelmillä joiden kautta tutkittavan näkökulma ja ääni pääsevät esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.) Laadullisessa tutkimuksessa laatu on tärkeämpää kuin tutkimuksen koko (Vilka 2005, 126).

Tapaustutkimuksessa on keskeistä kerätä tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia (Hirsjärvi ym. 2009, 134–135). Tapaustutkimus pyrkii ymmärtämään ilmiötä syvällisesti kokoamalla monipuolisesti ja monella tavalla tietoja tutkittavasta tapauksesta. Tapaustutkimus perustuu tutkittavan omiin kokemuksiin. Tapaustutkimus voidaan määritellä myös empiiriseksi tutkimukseksi, joka monipuolisen tiedonhankinnan lisäksi tutkii nykyistä tapahtumaa tai toimivaa ihmistä tietyssä ympäristössä. (Metsämuuronen 2008, 16-17.)

Haastattelu ja havainnointi ovat kyselyn ja erilaisiin dokumentteihin perustuvan tiedon lisäksi yleisimmin käytettyjä aineistonkeruumenetelmiä. Menetelmiä voidaan käyttää sekä rinnakkain tai yhdisteltynä eri tavoin tutkittavan ongelman ja tutkimusresurssien mukaan. Haastattelun etuja ovat yksinkertaisuus ja joustavuus. Kun haluamme tietää mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii, on järkevää kysyä asiaa häneltä itseltään. Haastattelussa on tärkeä saada halutusta asiasta mahdollisimman paljon tietoa. Haastattelija voi käydä keskustelua tiedonantajan kanssa, toistaa kysymyksiä, selventää ilmausten sanamuotoja sekä oikaista väärinkäsityksiä. (Tuomi & Sara-

järvi 2009, 71-73.) Haastateltava on helposti tavoitettavissa myöhemminkin, mikäli aineiston täydentäminen on tarpeen (Hirsjärvi ym. 2009, 206).

Tässä tutkimuksessa aineisto kerättiin teemahaastattelua käyttämällä. Apuna on käytetty etukäteen laadittua teemahaastattelurunkoa. Teemahaastattelun antamien mahdollisuuksien avulla on pyritty pääsemään mahdollisimman lähelle vanhempien oma-kohtaista kokemusta siitä, mitä he ovat kokeneet saaneensa perhekoululta. Teemahaastattelurungon lisäksi haastattelussa on käytetty tarkentavia kysymyksiä. Lisäksi haastateltavilla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä tarvittaessa.

Teemahaastattelua voidaan kutsua myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Teemahaastattelussa haastateltavan kanssa käytävät teemat määritellään ennakkoon, näin voidaan varmistaa kaikkien ilmiön osa-alueiden olevan mukana haastattelussa (Kananen 2008, 74). Teemahaastattelu etenee etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehävän mukaisesti. Teemahaastattelussa korostuu ihmisten tulkinnat asioista, heidän asioille antamat merkitykset ja se, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Teemahaastattelussa haastattelupaikan tulisi olla turvallinen ja rauhallinen paikka, oma koti on usein paikkana paras. Haastattelutilanteessa haastateltavan annetaan mahdollisimman vapaasti tuoda itseään koskevia asioita esille. Haastateltavan rooli on luoda tutkimuksessa merkityksiä ja olla aktiivisena osapuolena. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35, 73.) Tässä tutkimuksessa haastattelupaikaksi valittiin perheiden oma koti. Haastattelua varten varattiin riittävästi aikaa jotta vältytään kiireeltä. Haastattelua vaikeutti hieman se, että perheiden lapset olivat haastatteluhetkellä kotona. Vanhempien keskittyminen oli ajoittain hieman puutteellista. Haastattelun onnistumisen takia sovittiin, että haastattelu voidaan keskeyttää tarvittaessa hetkeksi, jotta vanhemmat saavat huomioida ja rauhoitella lapsiaan. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut haastattelun onnistumiseen sillä haastattelua varten oli varattu riittävästi aikaa ja haastattelut saatiin vietyä loppuun asti. Lopputuloksen kannalta haastattelut antoivat tärkeää ja keskeistä tietoa. Haastattelujen nauhoittamisen avulla varmistettiin, että haastatteluaineisto pysyy muuttumattomana. Nauhoittamisen jälkeen nauhat litteroitiin.

Ennen analyysia aineisto on saatava sellaiseen muotoon, että analysoiminen on mahdollista. Yleensä muistiinpanot ja haastattelut kirjoitetaan puhtaaksi eli litteroidaan. (Metsämuuronen 2008, 48.) Tämän tutkimuksen aineiston litteroinnissa kiinnitettiin huomiota siihen, että nauhoitettu aineisto pysyy samana myös kirjalliseen muotoon muutettuna. Tämä varmistettiin kuuntelemalla nauhoitukset muutaman kerran uudelleen ja vertaamalla nauhoituksia litteroituun aineistoon. Litteroinnin aikana huolehdittiin, ettei kukaan sivullinen pääse kuulemaan nauhoituksia. Litterointivaiheen jälkeen nauhat hävitettiin.

4.3 Aineiston analysointi

Tässä tutkimuksessa aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan aineiston tarkastelua erittelyn, yhtäläisyyksien ja erojen etsimisen sekä tiivistämisen avulla. Sisällönanalyysillä on pyrkimyksenä saada muodostettua tutkittavasta ilmiöstä tiivis ja yleisessä muodossa oleva kuvaus, jonka avulla tulokset saa kytettyä ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81.)

Laadullisen aineiston analyysi on kolmivaiheinen prosessi. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto redusoidaan eli pelkistetään. Toisessa vaiheessa aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään. Viimeisessä vaiheessa on abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 108.) Tässä tutkimuksessa analyysi toteutettiin edellisen kolmivaiheisen prosessin mukaan.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus

Yleensä kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on tapana käyttää monia erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa tutkimuksen toistettavuutta eli kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tulosta voidaan pitää reliabelina, jos eri mittauskerroilla päädytään samaan tulokseen. Tutkimuksen reliabelius voidaan mitata tukeutumalla samanlaisiin tutkimustuloksiin. Tutkimuksen validius tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä tutkimuksessa oli tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.) Tutkimuksen reliabelius ja validius muodostavat yhdessä tutkimuksen kokonaisluotettavuuden. (Vilkka 2007, 152). Tässä työssä tutki-

muksen luotettavuutta on pyritty lisäämään tutkimusprosessin tarkan kuvaamisen avulla.

Tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä lisää tutkimustulosten sekä teorian tiedon yhteen nivoutuminen. Myös tutkimuksen tulokset pitää pystyä perustelemaan. Tutkimustuloksiin lisätyt suorat lainaukset rikastuttavat tutkimusselosteita ja lisäävät sen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2009, 232–233.) Tässä tutkimuksessa tietoa on kerätty perhekouluun osallistuneilta vanhemmilta. Heillä on omakohtaista tietoa siitä mitä perhekoulu on heille. Tutkimuskysymyksiä on pidetty silmällä teorian tiedon keräämisen aikana.

4.5 Tutkimusprosessin kuvaus

Tässä laadullisessa tutkimuksessa haluttiin selvittää vanhempien kokemuksia ennaltaehkäisevästä perhekoulusta. Haastateltavia vanhempia oli viidestä perheestä. Yhdestä perheestä haastateltavana oli molemmat vanhemmat, jotka tosin asuvat erillään. Tätä tutkimusta varten pyydettiin tutkimuslupa Haminan kaupungin perusturvalautakunnalta. Tutkimuslupa myönnettiin tutkimuksen tekemistä sekä aineiston keräämistä varten joulukuussa 2010. Vanhemmille kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta ja menetelmistä lokakuussa 2010. Samalla kysyttiin alustavasti heidän mielenkiintoaan osallistua tutkimukseen. Vanhemmilta saatiin kirjallinen haastattelulupa joulukuun alussa 2010. Kaikki perhekouluun osallistuneet vanhemmat antoivat luvan haastatella heitä.

Haastattelut toteutettiin perheiden kodeissa joulukuun lopussa 2010. Haastatteluajan kohta oli hyvä sillä perhekoulun asiat olivat vanhemmilla vielä tuoreessa muistissa. Kaikki haastattelut tehtiin yhden viikon aikana. Aikatauluja sovittaessa pidettiin huoli siitä, että yhden päivän aikana on enimmillään kaksi haastattelua. Tämä koettiin tärkeäksi, sillä haastatteluja toteutti yksi henkilö. Aineisto kerättiin teemahaastattelun avulla. Haastattelun rungon suunnittelemisessa hyödynnettiin perhekoulun teemoja. Teemat liittyivät oleellisesti siihen tietoon, jota tutkimuskysymysten avulla vanhemmilta on pyritty saamaan. Jokaiseen teemaan lisättiin tarkentavia alakysymyksiä. Haastatteluvaiheessa alakysymyksiä käytettiin tarvittaessa. Vanhemmat saivat kuitenkin kertoa avoimesti teemaan kuuluvista kokemuksista. Osa vanhemmista koki joihinkin kysymyksiin vastaamisen vaikeaksi. Tämän takia kysymyksiä tarkennettiin ja esitettiin myös toisessa muodossa. Muutamassa kohdassa haastattelurungon kysymykset tuottivat hieman päällekkäistä tietoa. Tämän olisi voinut välttää testihaastattelun avulla. Si-

tä ei kuitenkaan ehditty järjestää ajoissa. Kaikki haastattelun aikana tullut tieto nauhoitettiin. Nauhoittaminen nopeuttaa haastattelutilannetta. Haastattelijan ei tällöin tarvitse kuluttaa haastattelua varten varattua aikaa kirjaamiseen. Lisäksi haastattelijasta pystyy paremmin keskittymään haastattelun tekemiseen sekä haastattelijan ja haastateltavan väliseen vuorovaikutukseen.

Litterointivaiheessa huolehdittiin siitä, että nauhoitettu aineisto pysyy samana myös kirjalliseen muotoon muutettuna. Tämän takia nauhoitukset kuunneltiin litteroinnin aikana useaan otteeseen. Haastattelunauhoituksia käytettiin ainoastaan tätä tutkimusta varten. Litteroinnin aikana varmistettiin, että kukaan sivullinen ei pääse kuulemaan nauhoituksia. Analysointivaiheen jälkeen nauhat kuunneltiin vielä kertaalleen. Tämän jälkeen nauhat tuhottiin.

Tuttu haastatteluympäristö luo turvallisuutta haastateltavalle. Haastattelun toteuttaminen perheiden kodeissa oli hieman hankalaa. Vanhempien oli vaikea keskittyä kysymyksiin lasten läsnä ollessa. Mikäli haastattelu olisi tehty jossain muualla kuin perheiden kodissa, se olisi saattanut vaarantaa vanhempien halukkuuden osallistua haastatteluun. Haastattelua varten varattiin aikaa. Tämän takia pienet keskeytykset eivät vaarantaneet haastattelun sujumista. Lisäksi haastattelut antoivat tietoa, jonka avulla tutkimuskysymyksiin saatiin vastaus.

Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Analyysivaihe oli tutkimustulosten ja tutkimuksen luotettavuuden kannalta koko tutkimuksen tärkeimpiä ja haastavimpia työvaiheita. Analyysivaiheessa tarkistettiin, vastaako tutkimusongelma ja aineisto toisiaan. Tässä vaiheessa jouduttiin hieman tarkentamaan tutkimusongelmaa. Kokonaiskuvan saamiseksi litteroitu materiaali käytiin läpi useaan otteeseen. Samoihin teemoihin liittyvät materiaalit yhdistettiin. Samalla aineistoa tiivistettiin selkeämpään muotoon. Teemoja yhdistämällä muodostettiin samankaltaisia teemoja suurempien yläkäsitteiden alle. Lopuksi tarkastettiin, että kaikki materiaali ja aiheeseen liittyvä materiaali on otettu huomioon. Tutkimustulosten selkiinnyttämisen takia mukaan otettiin suoria lainauksia haastatteluista. Analyysivaiheessa tuloksia pyrittiin lukemaan kriittisesti. Tällä haluttiin varmistamaan, että tutkijan omat ennakkokäsitykset pääsevät vaikuttamaan tutkimustuloksiin. Sivulliset eivät missään vaiheessa päässeet näkemään aineistoa. Tutkimuksessa esiintyvät siteeraukset eli suorat lainaukset jätettiin tarkoituksella ilman nimiviitteitä haastateltavien anonymiteetin varmistamiseksi.

Tutkimuksessa tarvittavan teorian hankinnassa kiinnitettiin huomiota siihen, että kirjallisuus ja tutkimustulokset tuottavat tutkimuskysymysten kannalta käyttökelpoista, tuoretta ja luotettavaa tietoa. Lisäksi prosessin aikana kiinnitettiin kriittisesti huomiota siihen, että tutkijanoletukset ja mielipiteet eivät vaikuttaisi vastausten tulkintoihin. Tämän tutkimuksen aikana pyrittiin tekemään eettisiä ratkaisuja, joiden avulla tutkimuksen pätevyyden pitäisi olla hyvä. Aikaisemmat samankaltaiset tutkimukset sekä tutkimuskysymyksiin saatu vastaus tukevat tutkimuksen luotettavuutta myös tässä suhteessa. Haastattelu antoi arvokasta tietoa vanhempien kokemuksista. Haastatteluun osallistui viisi perhettä, sen takia tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää vain suuntaa antavina. Haastateltavien vanhempien omakohtainen kokemus perhekoulusta antoi tätä tutkimusta varten arvokasta tietoa jonka avulla myös tutkimuskysymyksiin saatiin vastaus.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Haastavien tilanteiden hallinta

Haastatteluiden perusteella haastavien tilanteiden hallinta helpottui jokaisessa perheessä. Lisäksi haastavat tilanteet vähentyivät lähes jokaisessa perheessä. Yhdessä perheessä haastavia tilanteita oli enää noin kerran viikossa, kun niitä ennen perhekoulua esiintyi lähes päivittäin. Yhdessä perheessä vanhempi koki lapsen käyttäytyneen kotiooloissa paremmin, mutta vieraiden ja kyläilyjen aikana entisenlaista. Vanhempi oli sitä mieltä, että lapsen käytökseen vaikutti ikäkauden kehitykseen kuuluva uhmaikä, joka näkyi lapsessa haastavan käytöksen muodossa.

Perhekoulun myötä vanhemmat oppivat lukemaan lasta eri tavalla kuin aikaisemmin. Vanhemmat kertoivat perhekoulun antaneen heille enemmän kykyä ennakoida haastavia tilanteita. Vanhemmat olivat miettineet enemmän haastavan käyttäytymisen taustalla olevia syitä kuten nälkää, väsymystä, huomion hakemista tai uutta tilannetta, johon lapsi ei ole vielä tottunut. Tämän avulla vanhemmat olivat oppineet paremmin ymmärtämään lastensa käyttäytymistä.

Haastateltavien mielestä perhekoulu antoi heille lisää johdonmukaisuutta jonka avulla haastavissa tilanteissa on mahdollisuus pärjätä paremmin. Perhekoulu auttoi vanhempia ymmärtämään omaa toimintaansa ja hallitsemaan sitä kautta myös haastavia tilan-

teita paremmin. Vanhemmat oppivat paremmin ohjaamaan lastensa käyttäytymisen sellaiselle ”vaihteelle”, ettei se mene haastavaan käyttäytymiseen asti.

”Aikaisemmin en ole sitä niin ajatellut vaan olen vain yrittänyt vain saada raivarit haltuun. En ole enemmän miettinyt, mikä siellä voisi olla takana.”

5.2 Lapsen käyttäytymistä ohjaavat menetelmät

Perhekoulun teoriaosuuksissa vanhemmille kerrottiin menetelmistä, joiden avulla on mahdollisuus ohjata lapsen käyttäytymistä myönteisempään suuntaan. Vanhemmat saivat tietoa rajojen asettamisesta, jäähyn käyttämisestä sekä palkitsemisesta tarrakorttien avulla. Lähes kaikki vanhemmat olivat ainakin kokeilleet tarrakorttien avulla palkitsemista joskus aikaisemmin. Muutama perhe käytti menetelmää perhekoulun alkaessa. Yksi vanhempi kuuli menetelmästä ensimmäisen kerran vasta perhekoulussa. Perhekoulun myötä osa vanhemmista tehosti menetelmän käyttöä entisestään. Osa vanhemmista otti menetelmän uudelleen käyttöön ja yksi vanhempi kokeili ensimmäisen kerran sitä. Lähes kaikkien vanhempien kokemus oli myönteinen, sillä tarrakorttien avulla lapsen pienetkin onnistumiset tulee huomioitua.

”Tarrakortit ovat olleet käytössä jo ennen perhekoulua, auttaa kun siihen alkaa ja jaksaa vetää loppuun asti.”

Yksi vanhempi palkitsi lastaan tarroilla pienemmän onnistumisen jälkeen. Hän ei kuitenkaan ollut keksinyt, minkä palkinnon antaisi lapselleen tarrakortin täyttymisen jälkeen.

Haastattelun perusteella kaikki vanhemmat pitivät rajoista kiinni jo ennen perhekoulua. Yksi vanhemmista koki isovanhempien aiheuttavan suuria ongelmia, sillä he eivät kunnioita vanhemman asettamia rajoja. Osa vanhemmista koki ryhmässä tapahtuneen keskustelun ja mielipiteiden vaihdon antaneet heille tukea ja vahvistaneen heidän omaa käsitystä rajojen tarpeellisuudesta ja tärkeydestä. Haastattelun aikana nousi esiin se, että vanhempien mielestä myös sukulaisten ja tuttavien on tärkeä kunnioittaa ja noudattaa vanhempien lapsilleen asettamia rajoja.

Jäähy oli vanhemmille ennestään vieras menetelmä. Kaikki vanhemmat kokeilivat jäähyn käyttöä perhekoulun myötä. Osa vanhemmista sai hyviä kokemuksia jäähystä

ei-toivotun käyttäytymisen helpottajana. Muutama vanhempi koki jäähyn toimineen niin hyvin, että jo pelkkä jäähystä varoittaminenkin auttoi. Kahdella vanhemmalla jäähyn käyttäminen tuotti ongelmia, sillä lapset eivät jääneet suosiolla jäähyille. Toinen vanhempi mietti lapselleen paremmin toimivaa jäähyapaikkaa, sillä eteinen antoi jäähyapaikkana lapselle liikaa virikkeitä.

5.3 Vuorovaikutus perheessä

Vanhempien mukaan perheenjäsenten välinen vuorovaikutus parantui perhekoulun myötä. Perhekoulussa käytiin läpi paljon myös sellaisia vuorovaikutukseen liittyviä asioita, jotka olivat osalle vanhemmista jo tuttuja ja joita he ottivat uudelleen ja tehokkaammin käyttöön. Vanhemmat olivat sitä mieltä, että he pystyvät omalla käyttäytymisellään vaikuttamaan haastavien tilanteiden hallintaan ja määrään.

”Tosi paljon pystyy aikuinen vaikuttamaan siihen oman lapsen käyttäytymiseen, jos jaksaa, siitä se kuitenkin johtuu.”

Vanhemmat yrittivät olla hermostumatta lapsilleen. Vanhemmat olivat sitä mieltä, että vanhemman täytyy pystyä pitämään hermonsä kurissa haastavissa tilanteissa. Yksi vanhempi koki oman käytöksensä pysyneen ennallaan. Hän oli hermostunut haastavissa tilanteissa samalla tavalla kuin aikaisemmin. Hän oli pitänyt kuitenkin pitänyt rajoista kiinni aikaisempaa enemmän.

Vanhemmat olivat sitä mieltä, että perhekoulun myötä lapset saivat vanhemmiltaan enemmän aikaa ja huomiota. Muutama vanhemmista koki tämän näkyvän myös lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen paranemisena. Vanhemmat kuuntelivat lapsiaan ja keskustelivat heidän kanssaan enemmän kuin ennen perhekoulua. Lisäksi vanhemmat kehuivat lapsiaan enemmän silloin, kun he käyttäytyivät kauniisti tai suoriutuivat jostain tehtävästä hyvin. Vanhempien mielestä tämä vahvisti myös lasten itsetuntoa ja vähensi haastavaa käytöstä.

”On vähän ”parantunut”, lapsi kiinnittää enemmän itse huomiota siihen, että kun tekee jotain positiivista, lapsi huomaa sen myös itse.”

Vanhemmat käyttivät myönteisen vuorovaikutuksen vahvistamisessa hyväkseen katsekontaktia, lapsen tasolle asettautumista sekä tunteiden sanoittamista. Tunteiden sa-

noittaminen tarkoittaa asioiden, tilanteiden ja tunteiden nimeämistä. Tämä lisää lapsen ymmärrystä siitä, mitä tapahtui ja minkä takia. Tunteiden sanoittamisella vanhempi auttaa lasta tunnistamaan omia ja toisten tunteita. Vanhempi voi sanoittaa tunteitaan kertomalla lapselleen omista tunteistaan ollessaan iloinen, surullinen tai vihainen. Aikuinen voi myös auttaa lasta tunnistamaan omia tunteitaan. Haastavassa tilanteessa lapsen ei tarvitse potkia, vaan hän voi sanoa, että häntä kiukuttaa. Tunteiden sanoittaminen on avain omien tunteiden hallitsemiseen. (Vilen, Seppänen, Tapio, Toivanen 2010, 156; Rönkkö & Rytönen 2010, 134.) Yksi vanhempi kertoi lapsen odottavan paremmin vuoroaan. Yksi vanhempi koki katsekontaktin hyväksi keinoksi myönteisen vuorovaikutuksen vahvistamisessa. Hän oli myös yrittänyt jättää lapsen huonon käyttäytymisen vähemmälle huomiolle. Lapsen pyytäessä jotain vanhempi oli toiminut heti. Vanhemman mielestä lapsi muun muassa odottaa paremmin vuoroaan vanhemman muuttuneiden toimintatapojen myötä.

Yksi vanhemmista koki tunteiden sanoittamisen vaativan vielä harjoittelua. Yksi vanhempi oli sitä mieltä, että käskyjen antaminen ja perille meneminen perille olivat tärkeimpiä perhekoulun opettamia asioita. Osa vanhemmista kertoi vieneensä haastavat tilanteet perhekoulun myötä jämäkämmin loppuun asti.

”Haastavat tilanteet ovat vähentyneet. Alussa tuntui, että niitä tuli enemmän, mutta nyt tuntuu, että on opittu molemmin puolin jotakin, sekä äiti ja tyttö. Lapsikaan ei väännä enää silleen, kun sanon, että nyt se on näin, niin nopeammin homma hoituu kuin aikaisemmin.”

Vanhemmat kertoivat keskustelleensa myös puolison kanssa enemmän asioista. Yksi vanhemmista kertoi perhekoulun vaikuttaneen koko perheen vuorovaikutukseen. Yhden vanhemman mielestä lapsi ymmärsi kehittymisensä takia puhetta paremmin ja ilmaisi itseään selkeämmin kuin puoli vuotta aikaisemmin.

Perhekoulussa käytettiin videoavusteisen vuorovaikutuksen ohjaus -menetelmää. Haastattelussa kysyttiin vanhempien kokemuksia menetelmästä. Ohjaajat kävivät jokaisen perheen kotona kuvaamassa yhden vuorovaikutustilanteen. Seuraavan viikon tapaamisessa jokaisen vanhemman kanssa käytiin ohjauskeskustelu. Keskustelun aikana vanhemmat ja ohjaajat katsoivat ja analysoivat yhdessä videoita vuorovaikutustilannetta. Tarkoituksena oli kiinnittää vanhempien huomio perheenjäsenten välisiin vuorovaikutustekijöihin. Ohjaajat kiinnittivät vanhempien huomion perheenjäsenten

väliseen vuorovaikutukseen sekä siihen, miten vuorovaikutus tapahtuu ja kuka tilannetta ohjaa. Vanhemmille annettiin ohjauskeskustelun aikana rakentavaa, myönteistä palautetta tilanteesta.

Haastattelussa vanhemmilta kysyttiin, minkälaiseksi he kokivat videoavusteisen vuorovaikutuksen ohjaus -menetelmän. Videoavusteinen vuorovaikutuksen ohjaus on ratkaisukeskeinen ja voimaannuttava menetelmä, jonka avulla voidaan tukea perheen vuorovaikutustaitoja sekä keskinäisiä suhteita. Videoavusteisen ohjauksen avulla aikuisille annetaan lisää taitoja lapsen kanssa olemiseen sekä lapsen vuorovaikutustapojen näkemiseen. (Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö 2011.)

Tutkimustulosten perusteella videoavusteinen vuorovaikutusmenetelmä herätti jokaisessa vanhemmassa paljon erilaisia, yllättäviäkin tunteita. Osa vanhemmista sanoi jännittäneensä ja stressanneensa kuvauksen aikana, osa vanhemmista puolestaan jännitti videotaltioinnin katsomista yhdessä muun ryhmän kanssa. Kaikkien vanhempien kokemus menetelmästä oli kuitenkin myönteinen. Lähes kaikki vanhemmat muuttivat omaa käsitystään videoinnin aikaisesta tilanteesta videotaltioinnin nähtyään. Heillä oli ollut videoinnin jälkeen sellainen tunne, että vuorovaikutustilanne oli jäykkä ja että he itse olivat hermostumisensa takia epäonnistuneet tilanteessa. Ohjauskeskustelun ja videon katsomisen jälkeen heidän käsityksensä tilanteesta muuttui sillä ohjaajien ja omien havaintojensa perusteella jokaisesta videosta löytyi runsaasti myönteisiä asioita. Vanhemmat olivat yllättyneitä siitä, miten paljon vahvuuksia ja voimavaroja ohjaajat löysivät perheenjäsenten välisestä vuorovaikutuksesta.

”Opin videoinnista sen, että pitäisi aina vaan pysyä rauhallisena tilanteessa kuin tilanteessa, ettei itse menettäisi niitä hermojaan ja jatkaisi vain hommaa, että jos siinä jotain juttuja tulee niin antaisi niiden mennä vaan.”

”Se oli semmoinen, se jotenkin näytti ihan hauskalta, vaikka ei tuntunut silloin olevan niin kivaa, vaikka näytti tosi kivalta.”

Yksi vanhemmista olisi tahtonut kuulla videoinnin aikaisesta tilanteesta myös negatiivista palautetta. Hän ymmärsi kuitenkin videoinnin tarkoituksen.

5.4 Suhtautuminen omaan vanhemmuuteen

Lähes kaikki vanhemmat kertoivat perhekoulun muuttaneen heidän suhtautumistaan omaan vanhemmuuteensa sekä antaneen heidän omaan vanhemmuuteensa lisää voimavaroja joiden avulla he ovat jaksaneet paremmin vanhempana. Vanhemmat kokivat perhekoulun kohottaneen heidän itsetuntoaan sekä antaneen heille enemmän itsevarmuutta ja johdonmukaisuutta. Osa vanhemmista piti itseään ennen perhekoulua epävarmana ja osaamattomana vanhempana. Perhekoulu antoi heille vahvistuksen siitä, että he ovat hyviä vanhempia ja että he toimivat vanhempina hyvin myös ennen perhekoulua.

”Aina, kun perhekoulu oli niin sen jälkeen oli aina kauhean energinen ja paljon itsevarmempi olo, kun sieltä tuli kotiin oli sellainen olo, että noniin nyt mä taas osaan.

Yksi haastateltava kertoi olleensa ennen perhekoulua todella väsynyt. Hän ajatteli olevansa huono vanhempi ja toimivansa väärin vanhempana. Hän kertoi, että perhekoulun oli auttanut häntä jo alkuvaiheessa. Hän oli saanut tapaamisten aikana puhua asioista, jotka aiheuttivat hänelle pahaa mieltä ja harmittivat häntä. Puhuminen oli helpottanut hänen oloaan. Samalla hän koki saaneensa itselleen lisää tilaa. Hänen itsetuntonsa nousi ja hän ajatteli itsestään ja vanhemmuudestaan myönteisemmin. Hän oli sitä mieltä, että muutos parempaan lähtee ihmisestä itsestään liikkeelle ja siitä, että pitää mielen avoimena uusiin asioihin ja tilanteisiin.

Yksi vanhempi kertoi jääneensä kaipaamaan perhekoulua viimeisen tapaamisen jälkeen. Yksi vanhempi oli sitä mieltä, että perhekoulu ei vaikuttanut hänen vanhemmuuteensa. Hän sanoi tienneensä miten olisi pitänyt toimia, mutta ei käytännössä onnistuneensa siinä. Kyseinen vanhempi kertoi muualla haastattelussa kehu-neensa ja huomioineensa lastaan enemmän perhekoulun myötä, myös rajoista hän yritti pitää paremmin kiinni.

Osa vanhemmista oli kertonut perhekoulussa läpikäydyistä asioista myös puolisoille. Puolisot saivat mahdollisuuden tutustua perhekoulun käsikirjaan. Vanhemmat opastivat puolisoitaan ja kertoivat heille, miten haastavissa tilanteissa kannattaa toimia. Perhekouluun osallistuneet vanhemmat olivat sitä mieltä, että perhekoulu antoi heidän kauttaan myös puolisolille lisää voimavaroja vanhempana toimimiseen.

5.5 Vertaisryhmä vanhemmuuden tukena

Haastattelun perusteella vanhemmat saivat perhekoulun vertaisryhmän kautta itselleen voimavaroja. Vanhempien mielestä vertaisryhmässä oli hyvää muiden kokemusten kuunteleminen. Samalla sai muilta vanhemmilta vinkkejä siitä miten he toimivat ja mikä heillä auttaa samankaltaisissa tilanteissa. Vanhemmat kokivat hyvänä asiana, että he näkivät muiden vanhempien painivan samankaltaisten arkisten ongelmien parissa. Heillä oli mahdollisuus avoimesti ja turvallisesti kertoa omista ongelmistaan, ilman häpeän ja huonommuuden tunnetta. Vanhemmat olivat sitä mieltä, että ihan kaikissa paikoissa asioista ei voi puhua ääneen ja avoimesti, ilman leimaantumisen pelkoa.

”Kun perhekoulussa kuulee muiltakin kaikkea, kun aina ajattelee niin, että kun itsellä on aina vain jotain, ja kun huomaa ettei sitten olekaan ainoa, kenellä on.”

5.6 Ohjaajien toiminta ja käytetyt menetelmät

Haastattelussa vanhemmilta kysyttiin saivatko he ohjaajien toiminnasta ja käytetyistä menetelmistä tukea arjen haasteissa pärjäämiseen. Yksi vanhempi ei osannut vastata kysymykseen, mutta hän ei kokenut toiminnassa kuitenkaan mitään negatiivistakaan. Muiden vanhempien kokemuksen mukaan ohjaajat olivat hyviä ja ohjaajien toiminta antoi tukea perheiden arkeen. Kahden vanhemman mielestä hyvää oli se, että ohjaaja kertoi perhekoulussa omista vastaavista kokemuksistaan omien lastensa kanssa. Vanhempien mielestä ohjaajat tuntuivat kuuluvan ryhmään, kun he eivät olleet virallisia. Yksi vanhempi koki ohjaajien työskentelyn tukeneen häntä jo siinä, että ohjaajat sitoutuivat ryhmän ohjaajiksi.

”Se, että ohjaajat ottivat tämän pestin vastaan. Ja se, että ylipäätään tällainen järjestettiin missä pääsi itse osallistumaan, se oli tosi hyvä juttu ja ilman ohjaajia se ei olisi onnistunut. Se on tukenut mun arkea ja antanut mahdollisuuden ottaa selvää asioista ja saada infoa.”

Haastateltavat kertoivat pitäneensä ohjaajien käyttämistä menetelmistä. Menetelmät olivat heidän mielestään mielenkiintoisia ja ajatuksia herättäviä. Vanhempien mielestä erilaisten menetelmien esimerkiksi nallekorttien kautta oli helpompi puhua asioista. Asiat, jotka eivät muuten olisi edes tulleet mieleen, oli menetelmien kautta helpommin ymmärrettäviä.

”Menetelmät olivat hyviä. Periaatteessa ihan maalaisjärjellä toteutettavia menetelmiä, ei mitään poppaskonsteja.”

Kaikkien vanhempien mielestä perhekoulussa oli riittävästi aikaa käsitellä ja ymmärtää omia tilanteita ja tunteita. Vanhemmat kokivat hyvänä jokaviikkoiset kuulumisten vaihdot samassa paikassa, samalla kokoonpanolla. Kymmenen viikkoa oli heidän mielestään sopivan pituinen ajanjakso perhekoululle. Kaksi vanhempaa toivoi perhekoululle jonkinlaista jatkoa. He jäivät kaipaamaan jäähystä enemmän konkreettista ja vahvistavaa tietoa. Heille oli jäänyt hieman epäselväksi se, minkälaisissa tilanteissa jäähyy voi käyttää.

5.7 Tulevaisuus

Yksi vanhemmista oli sitä mieltä, että perhekoulu ei vaikuttanut hänen tulevaisuuteensa millään tavalla. Suurin osa vanhemmista kuitenkin kertoi ottavansa perhekoulun käsikirjan ja muita materiaaleja esiin tarvittaessa myös tulevaisuudessa. Yksi vanhempi kertoi luottavansa siihen, että hän selviää perhekoulun oppien avulla kaikenlaisissa tilanteissa, kunhan malttaa ensin pysähtyä miettimään.

”Mä en ainakaan yhtään kadu, että mä sinne menin. Joskus saattaa unohtaa jotain asioita ja sitten kun ottaa kirjan auki ja yrittää sivistää itseään. Arjessa tuppaa unohtumaan kun pitkä aika menee ohi niin unohtaa tai ei jaksakaan keskittyä ja ei jaksakaan ottaa silleen, se on hyvä käydä aina joskus taas läpi ja.”

Yksi vanhempi oli huolissaan omasta jaksamisestaan tulevaisuudessa. Hän oli kuitenkin myös sitä mieltä, että perhekoulun sisältöjen säännöllinen kertaaminen auttaa ylläpitämään perhekoulun aikana opittuja asioita.

”Kun mä näen sen tarrataulun, että mistä se on tullut, et mulle se tulee myös sitä kautta taas niinku mieleen ja sitä kautta tulee jotain hyvää fiilistä ja opitut asiat tavallaan pystyy päivittämään.”

Yksi vanhempi kertoi uskovansa ja toivovansa saaneensa jotain hyvää perhekoululta myös tulevaisuuteen. Tulevaisuus huolestutti häntä jo etukäteen.

”Huolia lähinnä epämääräisiin raivokohtauksiin liittyen, että onko ne vain näillä pienemmillä ja tulevatko ne sitten 10 vuoden päästä uudestaan. Lähinnä se, että pitääkö minun kärsiä niistä moneen otteeseen.”

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa tutkittiin, millaiseksi ennaltaehkäisevään perhekouluun osallistuneet vanhemmat kokivat perhekoulun. Lisäksi selvitettiin mitä vanhemmat kokivat saaneensa perhekoululta lapsensa kanssa toimimiseen ja mitä he saivat perhekoululta vanhemmuuteensa. Tämän tutkimuksen avulla saatiin vastaukset asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa perhekoulun auttavan perheitä haastavien tilanteiden hallinnassa. Vanhempien johdonmukaisuus lisääntyy, he osaavat paremmin ennakoida haastavia tilanteita ja ohjata lasten käyttäytymistä myönteisempään suuntaan. Perhekoulu antaa vanhemmille tietoa ja menetelmiä joiden avulla vanhemmat tietävät paremmin mitä tehdä haastavissa tilanteissa. Menetelmien avulla vanhemmat saavat mahdollisuuden hallita ja ohjata haastavia tilanteita myönteisempään suuntaan.

Perhekoulun antama tieto lapsen käyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä sekä vanhemman oman käyttäytymisen vaikutuksesta lapseen korostui. Vanhemmat olivat kannustaneet ja kehuneet lapsiaan enemmän sekä antaneet heille enemmän yhteistä aikaa. Tällä asialla on suotuisa vaikutus lapsen itsetunnon kannalta. Vanhempien muuttuneet käytöstavat ja keinot heijastuvat suoraan lapsen käytökseen (Maukonen 2006, 43, Koskenmäki 2009, 33).

Perhekoulun vanhempainryhmä antaa perheille arvokasta vertaistukea ja tunteen siitä, että he eivät ole yksin ongelmiansa kanssa. Vertaisryhmässä vanhemmilla on mahdollisuus puhua omista ongelmistaan avoimesti, ilman pelkoa ja leimaantumista. Lisäksi vertaisryhmässä pääsee kuuntelemaan muiden vanhempien kokemuksia ja vinkkejä siitä, miten he toimivat ja mikä heillä auttaa samankaltaisissa tilanteissa. Muiden lapsiperheiden kokemukset ovat äärimmäisen arvokkaita silloin, kun vertaillaan omien lasten käytöstä muihin samanikäisiin lapsiin tai omia ahdistaviakin tunteita kasvatukseen tai vanhemmuuteen liittyen (Saarela & Viheriävaara 2000, 28).

Perhekoulun kautta on mahdollisuus vaikuttaa myös perheenjäsenten väliseen vuorovaikutukseen. Vanhemmat saivat tietoa keinoista ja menetelmistä joiden avulla voidaan lisätä myönteistä vuorovaikutusta. Vanhemmat saivat hyviä kokemuksia muun muassa tunteiden sanoittamisesta sekä katsekontaktista.

Tutkimustulosten perusteella vanhemmat saavat perhekoululta lisää voimavaroja joiden avulla he jaksavat paremmin vanhempänä. Vanhempien itsetunto kohoo ja he suhtautuvat myönteisemmin vanhemmuuteensa sekä jaksavat paremmin vanhempänä. Vanhempien luottamus omaan toimintaan kasvaa ja he kokevat enemmän onnistumisia. Maukonen (2006, 43) ja Salmi (2008, 86) havaitsivat tutkimuksessaan vanhempien pystyvän paremmin käsittelemään arjen haasteita perhekoulun myötä. Kun vanhempi luottaa omiin kykyihinsä, hän toimii tällöin määrätietoisemmin ja johdonmukaisemmin.

Tutkimustuloksista voi vetää johtopäätöksen myös siitä, että perhekoulun avulla vanhemmat pärjäävät paremmin myös tulevaisuudessa. Ohjaajien ammattitaito ja kokemus lasten parissa työskentelystä antaa vanhemmille mahdollisuuden saada asiantuntevaa tietoa lasten kasvatukseen liittyvissä pulmissa. Vanhemmat pitävät tärkeänä sitä, ettei ohjaajan toiminta ole kovin epävirallista.

7 POHDINTA

Tämä tutkimus antoi vanhempien omakohtaisten kokemusten kautta tietoa siitä, mikälaisiksi he kokivat perhekoulun. Lisäksi tutkimuksen kautta saatiin tietoa siitä, mitä he saivat perhekoululta lapsensa kanssa toimimiseen ja vanhemmuuteen. Perhekoulun avulla perheenjäsenten välinen myönteinen vuorovaikutus lisääntyi. Lisäksi vanhempien käsitys omasta vanhemmuudesta muuttui myönteisemmäksi. Vanhemmat saivat menetelmiä joiden avulla he pystyivät ennakoimaan ja hallitsemaan haastavia tilanteita. Vertaistuen avulla he käsittivät myös muilla vanhemmilla olevan samankaltaisia ongelmia. Perhekoulu antoi vanhemmille arvokasta tukea heidän pyrkiessään kohti uudenlaista kasvatustyyliä. Vanhempien voimaantumisen kautta perhekoulu tuotti myös lapsille hyvinvointia.

Opinnäytetyöprosessi on ollut ajoittain hyvin raskas. Olin varannut opinnäytetyön tekemiseen riittävästi aikaa, mutta silti loppuun kohden tuli kiire. Tutkimukseen liittyvi-

en menetelmien sisäistäminen ja ymmärtäminen vei yllättävän paljon aikaa ja hidastutti myös aikataulullisesti tämän tutkimuksen tekemistä.

Viitekehykseen liittyvän tiedon hankkiminen oli haastavaa sillä perhekoulu, ennaltaehkäisevä perhetyö ja varhainen tuki ovat käsitteinä hyvin monimuotoisia. Toimintamallit ja määritelmät vaihtelivat. Varhaisesta tuesta lähteitä oli todella vähän, kirjallisuudessa puhuttiin lähinnä varhaisesta puuttumisesta. Näiden kahden käsitteen välisen eron hahmottaminen oli vaikeaa. Uskon kuitenkin löytäneeni riittävän hyvää ja luotettavaa tietoa aiheesta. Aikaisempia tutkimuksia aiheesta oli tehty muutamia. Aikaisemmissa tutkimuksissa oli enemmän erityisen tuen näkökulma. Perheissä haastavan käyttäytymisen taustalla oli usein joko ylivilkkaus tai Adhd. Tähän tutkimukseen osallistuneiden vanhempien lapsilla sitä vastoin ei ollut minkäänlaista diagnoosia.

Tämän työn tekemistä helpotti huomattavasti se, että olin 2010 syksyllä harjoittelujaksolla neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön pilotissa Haminassa. Ennaltaehkäisevää perhekoulua ryhdyttiin samoihin aikoihin mallintamaan yhdeksi perhetyön välineeksi. Olin suunnittelemassa perhekoulun sisältöä yhdessä perhekouluohjaajien kanssa. Osallistuin myös jokaiseen perhekoulutapaamiseen, joten pääsin sisään perhekoulun toimintaan myös käytännössä. Harjoittelujakso ja tämä opinnäytetyöprosessi avasivat silmäni. Varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän työn merkitys on sekä yksittäisen ihmisen, että koko yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta todella iso.

Kävin esittelemässä työtäni myös Etelä-Kymenlaakson Perhepalveluverkostossa. Siellä oltiin tyytyväisiä työhön sekä tutkimustuloksiin. Tämän työn avulla saadaan tietoa varhaisen tuen kehittämisen merkityksestä asiakastasolla. Toivoisin, että voin tämän työn kautta vaikuttaa omalta osaltani kehittämistyön tuloksiin ja laajentaa tietoisuutta uusista toimintamalleista.

Jatkotutkimuksena minua kiinnostaisi tutkia ja kehittää perhekoulutyypistä toimintaa kouluikäisten lasten vanhemmille. Näin varmistettaisiin varhaisen tuen mahdollistuminen myös kouluikäisille lapsille. Se olisi luonteva jatkumo monitoimijaiselle perhevalmennukselle ja ennaltaehkäisevälle perhekoululle. Ongelmat muuttuvat lasten kasvaessa, joten uudet ratkaisumallit ovat silloin mahdollisesti tarpeen (Maukonen 2006, 46 & Koskenmäki, 34).

Vanhemmilla ei ole aina sellaisia verkostoja ympärillään, jotka mahdollistaisivat avun saamisen pientä hengähdystaukoa varten. Joskus helpottaa jo se, että joku vain kuuntelee ja myötäelää. Muutos parempaan ei välttämättä jokaisella vanhemmalla ja jokaisella osa-alueella tapahdu lyhyessä ajassa. Omien ajatusten, tottumusten, arvojen ja asenteiden muuttaminen vie oman aikansa. Lapsen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että vanhemmat yrittävät. Pienetkin edistysaskeleet antavat toivoa paremmasta ja helpottavat perheiden elämää. Uusien toimintamallien ja uusien menetelmien käyttäminen vaatii vanhemmilta kuitenkin paljon kärsivällisyyttä.

Tämän tutkimuksen aihe on ajankohtainen. Sanotaan, että suurin osa lapsista ja nuorista voi hyvin, mutta yhä useampi voi huonosti. Lastensuojelutoimenpiteiden sekä huostaanottojen määrät ovat viime vuosina lisääntyneet huolestuttavasti. Yrityksistä huolimatta ongelmat eivät ole tähänastisten palveluiden avulla parantuneet. Mikäli varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän työn kehittämisestä on perheille apua, on siihen syytä panostaa sektorirajoja ylittävällä moniammatillisella työskentelyllä.

Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa perhekoulun olevan toimiva varhaisen tuen muoto. Ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen kehittäminen peruspalvelutasolla ehkäisee perheiden ongelmien pahenemista. Varhainen tuki on toimintaa jossa tavoitellaan lapsen hyvinvointia vanhemmuutta ja perhettä tukemalla (Lindqvist 2008, 16). Varhaisessa vaiheessa tukemisen ja puuttumisen avulla perheillä on mahdollisuus saada apua jo silloin, kun ongelmat ovat pieniä. Ennaltaehkäisevät palvelut tulevat ajan kanssa yhteiskunnallekin huomattavasti halvemmiksi kuin kalliit erityisen tuen palvelut. Varhaista tukea korostetaan yhä enemmän kaikilla sosiaalipuolen sektoreilla. Varhaisen tuen ja puuttumisen menetelmiä kehitetään, mallinnetaan ja viedään eteenpäin tänä päivänä monessa eri hankkeessa, monella eri kokoonpanolla. Tämä on hyvä asia silloin, kun se ei jää vain ajatuksen tasolle. Ennaltaehkäisevät palvelut mainitaan myös lastensuojelulaissa. Tämä kertoo siitä, että ennaltaehkäisevien palvelujen kehittämiseen uskotaan valtakunnan päättäjä- ja lainsäätäjätasollakin.

Olen sitä mieltä, että vertaistuki, ohjaajien toiminta, käytetyt menetelmät ja teorian tieto muodostavat yhdessä sellaisen kokonaisuuden, jossa kaikki osa-alueet ovat yhtä tärkeitä. Jokainen osa-alue on jo itsessään merkittävä, mutta perhekoulua ja vanhempien etua ajatellen on hyödyllistä yhdistää alueet yhdeksi kokonaisuudeksi. Tämän tutkimuksen perusteella vanhemmat hyötyvät perhekoulusta juuri tässä muodossa, perhe-

koulua kannattaa kuitenkin kehittää sisällöllisesti edelleen. Tämän tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää Haminassa tai muualla Suomessa järjestettävien tulevien samankaltaisten ryhmätoimintojen suunnittelussa. Etelä-kymenlaakson perhepalveluverkosto mallinsi vanhemmuuden voima -nimisen oppaan vanhemmille sekä saman nimisen ohjaajan käsikirjan. Oppaita on tarkoitus hyödyntää tulevissa perhekouluissa. Tarkoituksena on säännöllisesti pitää ryhmiä perheohjaajan toimesta. Tällä hetkellä näyttää siltä, että perhekoulutoiminta jatkuu Haminassa myös tulevaisuudessa

LÄHTEET

Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto. 2010a. Saatavissa:

<http://sites.google.com/site/perhepalveluverkosto/home> [viitattu 15.10.2010].

Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto. 2010b. Saatavissa:

<http://sites.google.com/site/perhepalveluverkosto/kehittaemistyo-1/varhainen-tuki/varhaisen-tuen-pilotit-1> [viitattu 8.5.2011].

Heinämäki, L. 2006. Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes.

Heinämäki, L. 2007. Varhaista tukea koulun arkeen – työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Hämeenlinna: Karisto.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M., Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön Arkea. Helsinki: Edita.

Kananen J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Yliopistopaino.

Kaste-ohjelman Etelä-Suomen johtoryhmä. Suunnitelma Kaste-ohjelman toteuttamiseksi Etelä-Suomessa lasten, nuorten ja lapsiperheiden osalta. Saatavissa:

<http://www.lapsenaani.fi/materiaalit> [viitattu 10.11.2010].

Koskenmäki, S. 2009. Vanhempien kokemusten arviointia ADHD-liiton perhekoulusta Tuusulassa – haastavasti käyttäytyvien lasten vanhempien vertaistukiryhmä. Opin näytetyö. Järvenpään diakonia- ammattikorkeakoulu. Saatavissa:

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4597/Koskenmaki_jarvenpaa_2009.pdf?sequence=2 [viitattu 10.3.2011].

Kärki, M. 2009. Sosiaalipalveluiden ja -etuuksien lainsäädäntö. Helsinki: Edita.

Laatikainen, T. (toim.). 2010. Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA. Solver palvelut.

Lapsen ääni -hanke.2010a. Saatavissa: http://www.lapsenaani.fi/lapsen_aani.html [viitattu 5.10.2010].

Lapsen ääni -hanke. 2010b. Saatavissa: http://www.lapsenaani.fi/osahankkeet/osahankkeet_index.html [viitattu 5.10.2010].

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun käsikirja. 2011. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/perhetyontekija/#kirjallisuus2> [viitattu 3.5.2011].

Lindqvist, U. 2008. Varhainen tuki - kohti hyviä käytäntöjä. Lapaset Perheverkosto -hanke. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2008:7. Helsinki: Paintek Pihlajamäki.

Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. 2011. Saatavissa: <http://www.lastenkuntoutus.net/palvelut-ammattilaisille/videoavusteinen-vuorovaikutuksen/> [viitattu 6.5.2011].

Maukonen, T. 2006. Perhekoulun vaikutukset ylivilkkaiden lasten ja heidän perheidensä arkeen. Opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Saatavissa: https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/668/2006_maukonen_tiina.pdf?sequence=1 [Viitattu 1.3.2011].

Metsämuuronen J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4., uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus.

Rönkkö, L., Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY.

Saarela, P. & Viheriävaara, H. 2000. Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö. Määrittelyä ja sisällön hahmottelua. Parempi tulevaisuus perheelle -projekti 2000. Nuorten ystävät ry. Multiprint.

Salmi, E. 2008. The Family School The Impact of a Group Training Programme on Overactive Hard-to-Manage Preschool Children and Their Parents. Åbo Akademi University. Saatavissa:

<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/38679/SalmiEeva.pdf?sequence=2>[viitattu 31.3.2011]

Sandberg, S., Santanen, S., Jansson, A., Lauhaluoma, H., Rinne, O. 2004. Perhekoulun käsikirja – käytännön opas vanhemmille. 3., uudistettu painos. Helsinki: Tyyli-paino.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2008. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma Kaste 2008-2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:6. Saatavissa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderid=28707&name=dlfe-3683.pdf&title=sosiaali__ja_terveydenhuollon_kansallinen_kehittamissuunnitelma_kaste_2008_2011_fi.pdf[viitattu 12.11.2010].

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2009. Kasteohjelman valtakunnallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2008–2011. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:9. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderid=39503&name=dlfe-7533.pdf[viitattu 10.11.2010].

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2009. Neuvolatoiminta, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä ehkäisevä suun terveydenhuolto. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:20. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Saatavissa:

http://www.thl.fi/fiFI/web/kasvunkumppanit-fi/ehkaiseva_lastensuojelu[viitattu 10.11.2010].

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu laitos. Jyväskylä: Gummerus.

Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N., & Toivanen, R. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otava.

PERHEKOULUOHJELMAT

1. HAASTAVA KÄYTÖS

ALKUPIIRI

- Tervetuloa ja ohjaajien esittely
- Perhekoulun käsikirjan jakaminen
- Ryhmäläiset siirtyvät seinillä olevien tunnesäätilakorttien viereen, valitsevat omat tunne-tilansa ja esittelevät itsensä ja tunteensa
- Kahvit ja kahvin aikana
 - * perhekoulun esittelyä (säännöt, teemat, teemaan liittyvät kotitehtävät, joita käsitellään seuraavalla kerralla)
 - * lyhyesti illan ohjelma
- Nykytilanne - tulevaisuus (Nallekortit)
 - * valitaan nalle-kortit lattialta
 - * jokainen vanhempi valitsee itselleen oman nykytila- ja tulevaisuus-kortin, kortin esittely muille ryhmäläisille
 - * jokainen perhe valitsee omien lastensa nykytila- ja tulevaisuus-kortin, kortin esittely muille ryhmäläisille

UUSI TEEMA

- temperamentti ja luonne
- tarkkaamattomuus, yliaktiivisuus, impulsiivisuus
- käyttäytymisen hallinnan oppiminen
- Kyllä - kehä

KOTITEHTÄVÄ

- yhdessä toimiminen lapsen kanssa (leikkiminen, pelaaminen yms.)
- molempien vanhempien osallistuminen tasavertaisesti
- kirja kulkee mukana, tehtävät kirjataan työkirjaan (s.21)

LOPPUPIIRI

- Tämän hetken tunnetila

- Kiitoskierros
- Palautekaavake

2. LAPSEN KÄYTTÄYTYMISEN YMMÄRTÄMINEN

ALKUPIIRI

- Kerrataan säännöt
- Kirja kulkee mukana
- Tulevien tapaamisten ja seurantatapaamisen päivämäärät
- KOTITEHTÄVÄN PURKU
- Tunnelmakierros, minkälaiseksi kotitehtävä koettiin?
- Vanhemmat kertovat kotitehtävän sujumisesta ja valitsevat nallekorteista tunnetilat, jotka vastaavat vanhemman ja lapsen tunnetiloja kotitehtävän aikana
- Edellisen kerran nalle-kortit

UUSI TEEMA

- Lapsen käytöksen ymmärtäminen
- Mistä huono käyttäytyminen johtuu
 - * halu saada muilta huomiota
 - * halu tilanteen hallintaan
 - * vähäinen luottamus itseän
- Ennakointi ja suunnittelu
- Heikko itsetunto
- Leikkiminen

KOTITEHTÄVÄ

- Leikkihetket (s.34)
- Ohjeistus (leikkivinkit, leikkikortit) (Minkälaiset kortit, en muista)

LOPPUPIIRI

- Kiitoskierros
- Palautekaavake

3. VÄHÄINEN LUOTTAMUS ITSEEN

ALKUPIIRI

- Kahvit
- Tunnetilakierros ; Kissan päivä -kortit

KOTITEHTÄVÄN PURKU

- Mitä on leikitty? Miten sujui? Mitä ajatuksia?

UUSI TEEMA

- Vuorovaikutus lapsen kanssa
- Väittämäkorttien avulla
 - * Vuorovaikutuksen perustaidot
 - * Kuunteleminen
 - * Katsekontakti
 - * Kehonkieli
 - * Tunneilmaisu
- Käskyt

KOTITEHTÄVÄ

- Käskyjen antaminen (s. 48)

LOPPUPIIRI

- Palautekaavake
- Kiitoskierros
- Rentootus

4. HYVÄ KÄYTÖS

ALKUPIIRI

- Kahvit
- Pikkuesineet (tunnetila)

KOTITEHTÄVÄN PURKU

UUSI TEEMA

- Myönteisen käyttäytymisen vahvistaminen
- Vanhemman minäkuva
- Vanhemman voimavarat
- Syyllisyys
- Lapsen itsetunto
- Tunnustuksen antaminen

KOTITEHTÄVÄ

- Tunnustuksen antaminen (s.66)
- Lisätehtävät; Vahvuudet (s.61) ja akkujen lataus (s.64)

LOPPUPIIRI

- Palautekaavake
- Kiitoskierros
- Piirretään pään päällä kuva omasta lapsesta

5. PALKINTOJEN KÄYTTÖ

ALKUPIIRI

- Kahvit
- Voimavarapuu (ks. voimavarat ja akkujen lataus)
Vain puun tekeminen

KOTITEHTÄVÄN PURKU

UUSI TEEMA

- Myönteiseen käytökseen rohkaiseminen
- Uusien taitojen oppiminen
- Ongelmallisen käytöksen hallitseminen
- Palkintojen käyttö (sovitut ja yllätyspalkinnot)
- Tarrakortti
 - * Tarrakortin tekeminen

LEARNING CAFE

- Mitkä taidot ovat tärkeitä lapsen oppia?
- Millaisesta tekemisestä lapsesi nauttii?

KOTITEHTÄVÄ

- Tarrakortit käyttöön (s. 74)

LOPPUPIIRI

- Palautekaavake
- Kiitoskierros
- Voimavarapuun purku

6. RAJOJEN ASETTAMINEN

ALKUPIIRI

- Kahvit
- Habitat korteista tunnetila

KOTITEHTÄVÄN PURKU

UUSI TEEMA

- Vanhemmuus-kortit
- Miksi rajoja tarvitaan
- Rajojen asettaminen
- Erilaiset ja eri-ikäiset lapset
- Vanhemman itseluottamus ja vastuu
- Säännöt (turvallisuus-, perustarve-, sosiaaliset ja yhteisen mukavan olon säännöt)
- Valinnat ja niiden seuraukset

KOTITEHTÄVÄ

- Valintojen tekeminen (s.82)

LOPPUPIIRI

- Mikä on meillä tärkeää; testi
- Palautekaavake
- Kiitoskierros
- Loppuleikki Habitat (ongelmanratkaisu)

7. TAPAAMINEN, JÄÄHYN KÄYTTÖ

ALKUPIIRI

- Kahvit
- Osanottajalista
- Nallekortit (viime viikon tunnelmat – rajojen asettaminen)

KOTITEHTÄVÄN PURKU

UUSI TEEMA

- Jäähy
- Miten ja missä tilanteissa käytetään?
- Jäähyn toteutus
- Suunnitelma

KOTITEHTÄVÄ

- Jäähy (s. 90)

LOPPUPIIRI

- Palaute
- Kiitoskierros
- Loppuleikki Saga-kortit; Tarinankerronta
- Kysy VIG-lupa

8. TILANTEET KODIN ULKOPUOLELLA

ALKUPIIRI

- Kahvit
- Osanottajalista
- Tunne tyypit; mikä tunnelma nyt?

KOTITEHTÄVÄN PURKU

- Tunne tyypit: minkälaisia tuntemuksia lapsessasi herätti jäähyn käyttö?
Keskustellaan läpi

UUSI TEEMA

- Kodin ulkopuoliset tilanteet
- Videoavusteisen vuorovaikutuksen ohjaus
(katsotaan leikki-hetkien videoinnit yhdessä)

KOTITEHTÄVÄ

- Perheen peruskommunikaatiotaidot

LOPPUPIIRI

- Nallekortit; millainen olo jäi VIG-ohjauskeskustelusta?
- Palautekaavake
- Kiitoskierros

9. TULEVAISUUS

ALKUPIIRI

- Kahvit

UUSI TEEMA

- Tulevaisuuden muistelu
 - * Perheen peruskommunikaatiotaidot VIG
 - * Hyvä tulevaisuus
 - * teot
 - * tuki

KOTITEHTÄVÄ

- Sitoutuminen tulevaisuuden muistelun seuraaviin askeliin

LOPPUPIIRI

- Valovoimapeli
- Henkilökohtaiset vahvuudet ja kehotukset kaikille ryhmäläisille
- Palautekaavake

10. SEURANTA

ALKUPIIRI

- Tulevaisuuden muistelu; sopimukset
- Minuuden markkinat
- Palautekaavake
- Kiitos; homma hanskassa (vuorovaikutuksen opas vanhemmille)
- Lapset mukaan
 - * Nyyttärit
 - * Temppurata